

M N E N J A

Tone Peršak

SLOVENCİ IN SLOVENIJA V ZDRUŽENI EVROPI

(Kritika Strategije RS za vključevanje
v Evropsko unijo)

Prihodnost »malih narodov« oziroma možnost njihovega preživetja ali celo kolikor toliko enakovrednega življenja v prihodnji »združeni Evropi«, kakršnakoli že bo, je v enaki meri vprašljiva, kot sta vprašljiva prihodnost same Evrope in njeno preživetje združevanja. Pustimo ob strani vprašanje o malih narodih ali, narobe obrnjeno, vprašanje o velikih narodih oziroma vprašanje, kako določiti mejo med »velikimi« in »malimi narodi«! Koliko pa sploh je v Evropi »velikih narodov«? Naj upoštevam kot merilo samo število pripadnikov ali tudi vpliv naroda na zgodovino? So npr. Srbi »velik« ali »mali narod«? Ali Portugalci in Irci? Slovenci zagotovo spadamo med manjše narode, čeprav je po drugi strani res, da vsaj nekateri številčno večji narodi nikoli niso uspeli vzpostaviti lastne države in postati nacija.

Vprašanje o prihodnosti »malih narodov« v prihodnji »združeni Evropi«, kot rečeno, pomeni hkrati tudi vprašanje o prihodnosti same Evrope. Evropa ni samo zemljepisni pojem; ni samo ime dela največje celine Evrazije. Evropa je pojem, ki ga vedno, kadar ga izgovorimo, tako rekoč podzavestno povežemo s pojmi, kot so »evropska civilizacija«, »evropska kultura«, »zgodovina Evrope« ipd. Skratka, to je pojem, ki sam po sebi zbuja vrsto asociacij, katerih skupni imenovalc bi lahko bili tudi pojmi kot: raznolikost in sožitje ali, v isti sapi, nenehno tekmovanje ter celo vzajemna nestrpnost in sovraštvo, zaradi katerih se je tekmovanje pogosto izrodilo v vojno, kajti osrednji pojem evropskega mišljenja je bil vedno pojem »moč«. Hkrati pa je tekmovanje spodbujalo ustvarjalnost in domiselnost in zato tudi kulturni in civilizacijski razvoj oziroma tehnični in gospodarski napredek. Drugače povedano, Evropa je to, kar je, ravno zato, ker na (relativno) tako majhnem prostoru sobiva toliko različnih narodov in držav, ver in jezikov, kultur in gospodarstev, ki tekmujejo med seboj, se skozi vso zgodovino vedno znova spopadajo za prvenstvo, pravzaprav za nadvlado oziroma za ohranitev ali vzpostavitev samostojnosti, sklepajo med seboj zaveznitva in jih prekinjajo. To so narodi, ki se

v bistvu ves čas bojujejo med seboj in vendarle tudi sodelujejo, se vzajemno oplajajo in bogatijo. To je vseskozi bistveno za Evropo in zato se vprašanje, ali bo Evropa preživela svoje združevanje kot Evropa in uspela ohraniti nekaj, kar je svojevrstna evropska vrednota in značilnost, zdi tako zelo pomembno. In če bo preživela Evropa, bodo najbrž preživeli tudi mali narodi; seveda tisti, ki to sploh želijo.

Evropa bo ostala Evropa tudi kot »združena Evropa« in bo ohranila svoje civilizacijsko, kulturno in tudi demokratično bistvo ter prednost samo pod pogojem, če bodo subjekti, ki so soustvarili takšno Evropo, uspeli ohraniti svojo identiteto in subjektiviteto, svoje posebnosti ali posamičnosti in si jih večji narodi ne bodo podredili oziroma če ne bo prišlo do bolj ali manj nasilnega zlivanja narodov, kultur, opuščanja jezikov itd. Ne kaže se namreč pretvarjati in slepiti, da v združujoči se Evropi, kljub vsej demokratičnosti in dobri volji, ne gre tudi za poskuse »osvajanja« Evrope z drugačnimi sredstvi od tistih, s katerimi so nekateri veliki narodi skušali osvojiti Evropo v preteklosti.

Zato se sprašujem, kako vidi slovenska vlada, ki je predlagala in tudi sama sprejela Strategijo RS za vključevanje v EU (parlament jo je smel samo pokritizirati in se seznaniti z njo), prihodnost »malega« slovenskega naroda v združenih Evropi?

Prvi vtis ob branju Strategije (Poročevalec Državnega zbora RS, 16. 1. 1998) ni navdušujoč. Je celo neprijeten in depresiven, in sicer predvsem iz dveh razlogov. Zato, ker je podtekst mnogih stavkov v Strategiji mogoče razumeti le kot izrazito demagoško prepričevanje, da si Slovenija sama ni sposobna zagotoviti tako rekoč nikakršne prihodnosti, kaj šele blaginjo, varnost in razvoj, in da vse to lahko doseže samo tako, če se ji bo posrečilo vključiti v EU (to je tudi izrecno zapisano v Strategiji, in sicer v 3. poglavju (Ekonomsko socialno področje). To stališče je skrajno nesamozavestno in nesprejemljivo, ker lahko zbudi pri ljudeh, ki bodo Strategijo brali, pomisel, da je bila odločitev za lastno državo neustrezna in napačna. Skratka, eno od izhodišč Strategije je izrazito nedržavotvorno gledanje na lastno državo in njene zmožnosti. Dvomim, da je v Evropi še kakšna država, katere vlada bi sama razglašala, da ta država ni sposobna sama sebi zagotoviti dostojnega življenja. Enako nesprejemljivo stališče, ki izhaja iz pravkar opisanega, je sporočilo, da se bo Slovenija zelo težko vključila v EU in da se mora za to, da bi to dosegla, marsičemu, kar sodi v kategorijo suverenosti in kategorijo nacionalnih interesov, odpovedati. Bistvo tega sporočila je opravičevanje vlade, ki že ves čas pristaja na vse, še tako nesprejemljive zahteve katerekoli članice EU, postavljene kot pogoj za naše vključevanje oziroma doslej za podpis pridružitvenega sporazuma. Hkrati pa je namen tega sporočila vnaprejšnje opravičevanje nadaljnega pristajanja na tovrstne zahteve pa tudi trditvev, da so vsi

tisti, ki opozarjajo na nekatere vprašljive odločitve vlade oziroma vladne večine v preteklosti v zvezi s tem, evroskeptiki, navadni paranoiki ipd. Eno glavnih sporočil Strategije je potemtakem mogoče strniti v naslednje sklepanje: slovenska država sama ni sposobna preživeti ali si vsaj zagotoviti ustrezen razvoj in blaginjo in varnost svojim državljanom. Vse to je mogoče le pod pogojem, da se čimprej vključi v EU. Če pa se želi vključiti v EU, se mora odpovedati nekaterim bistvenim atributom državnosti, predvsem pa nekaterim t.i. nacionalnim interesom.

V zvezi s tem je najbrž vsaj mimogrede potrebno še enkrat poudariti, da vprašanje, ali Slovenija lahko postane članica EU ali ne, v resnici sploh ni pravo vprašanje. Kolikor bodo namreč dosedanje odločitve in politika EU obveljale tudi v prihodnje, bo Slovenija vsekakor postala članica EU, nemara celo prva izmed sedanjih kandidat. Politična volja za širitev je v vrhovih EU nedvoumna; zavrejo jo lahko samo težave, s katerimi se ubada sama unija, zlasti delno pričakovani zapleti ob uvedbi monetarne unije in zapleti, povezani s t.i. institucionalno reformo EU, predvsem v zvezi z načinom odločanja v organih EU. Pomemben razlog za to, da lahko katerakoli izmed držav kandidat zaostane za drugimi v procesu vključevanja, bo lahko tudi njena nezmožnost za zahtevane prilagoditve. Še pomembnejši pa predvidene obremenitve proračuna EU oziroma zahteve po subvencioniranju njenega gospodarstva in še zlasti pritisk na tržišče EU s kmetijskimi pridelki in proizvodi živilske industrije. Slovenija je v vseh teh pogledih za EU tako rekoč nevprašljiva. Res je, da je slovenski trg majhen in glede na to, da ga je gospodarstvo EU že tako ali tako osvojilo, je s tega vidika vključitev Slovenije za EU pravzaprav nepomembna. Hkrati pa naša vključitev uniji ne bo prinesla tako rekoč nikakršnih posebnih problemov. Naše kmetijstvo je preneznatno, da bi lahko povzročilo težave EU, Slovenija je gospodarsko že relativno razvita in stabilna država in stabilna se vsaj zdi tudi politično. Hkrati pa tudi pritisk slovenskih delavcev na trg delovne sile v EU zaradi relativne maloštevilnosti ne bo tako silovit, da bi lahko povzročal hujše pretrese. Skratka, politični razlogi, torej želja politike v EU, da demonstrira svojo voljo po širitvi, bodo gotovo močnejši od manjših težav, ki bi jih vključitev Slovenije lahko povzročila EU in prav zato ima Slovenija vse možnosti, da bo v resnici kot prva izmed sedanjih kandidat sprejeta med polnopravne članice EU. Odveč je torej ustvarjanje kakršnekoli panike v zvezi s tem.

Pomembno je potemtakem le vprašanje, kako se mi vključujemo v EU oziroma, ali nam bo uspelo v pogajanjih o vključitvi doseči rešitve, ki bodo skladne z nacionalnimi interesi in potrebami slovenskega naroda. Glede tega pa se zdi, da smo se že v začetku sami postavili v podrejen položaj. Pogaja se država, ki je po ustavi država vseh državljanov RS, nastala pa je na podlagi

pravice slovenskega naroda do samoodločbe in je, izhajajoč iz tega dejstva, dolžna ščititi to pravico, predvsem pa obstoj slovenskega naroda ter storiti vse, da narod ne bo na noben način ogrožen. To pomeni, da država mora biti pozorna na vse, kar lahko ogrozi obstoj naroda ali vsaj obstoj njegove identitete, njegovo samozavest in občutek, da je pripadnost narodu vrednota in ne le pravica. Ali torej Strategija sploh opaža vprašanja, povezana s to tematiko, in kako se jih loteva? Resnici na ljubo je treba povedati, da nekatera vprašanja te vrste omenja, vendar nanje po mojem mnenju ne ponuja zadovoljivih odgovorov.

Prva vprašanja se zastavljajo že v zvezi s cilji, kakor so opredeljeni v Strategiji. Res je, da gre za Strategijo RS za vključevanje v EU, in da je na prvi pogled samoumevno, da je kot tako rekoč edini in najpomembnejši cilj postavljeno čim prej »polnopravno članstvo RS v EU« kot »prednostna naloga zunanje politike, opredeljena v najpomembnejših sklepih Vlade in Državnega zbora ter strateških in razvojnih dokumentih slovenske države«. Problem je drugje. V tem, da v RS po plebiscitu in sprejemu Ustave RS, kljub drugačnim trditvam predstavnikov vlade, nikoli in nikjer ni bil sprejet noben celovit strateški akt, recimo Strategija razvoja RS ali kaj podobnega, kar bi nastalo in bilo sprejeto kot akt politične volje ljudstva z vsaj veliko večino glasov, če že ne s soglasjem poslancev Državnega zbora. Skratka, Slovenija kot mlada država, ki je nastala na osnovi več t. i. zgodovinskih nacionalnih programov, oblikovanih v času in razmerah, ko Slovenija še ni bila država in ko narod še ni bil nacija, po nastanku ni bila več sposobna oblikovati in zares neoporečno večino sprejeti splošno veljavne in zavezujoče nacionalne strategije. Ustava je bila zadnji tak akt in ni naključje, da je prav v zvezi z njo največ zahtev po reviziji. Cilji, vizija prihodnosti slovenske države in tudi omejitve, ki jih v zvezi s tem postavlja sama sebi oziroma, ki jih postavlja politiki glede upravljanja z javnimi zadevami in tako pravzaprav glede razpolaganja z državo, razen na politični ravni v ustavi, niso nikjer zapisani in postavljeni. Tu je treba pripomniti – takšna trditev pa je zapisana tudi v Strategiji, da slovenski parlament je nekoč glasoval o dokumentu, ki ima naslov Strategija razvoja RS. Vendar je treba povedati, da ta akt ni nastal kot izraz politične volje in usklajevanja vseh političnih sil v Sloveniji in da se je parlament v bistvu samo seznanil z njim in ne tudi odločal o njegovi vsebini. Šlo je za gradivo, ki ga je za potrebe vlade kot mehanični zbir avtorskih prispevkov na temo »razvojne možnosti Slovenije« pripravila skupina strokovnjakov s področja ekonomskih ved. In kot tak ta akt niti ni bil obravnavan, npr. dopolnjevan, krajšan ali spreminjan, na običajen način. To pomeni, da ni bil v parlamentu niti ustrezno analiziran, temveč so se poslanci le seznanili z njim kot neke vrste strokovnim stališčem, na podlagi katerega bi šele bilo mogoče začeti pisati strategijo razvoja Slovenije. Sedaj smo torej v nenavadnem po-

ložaju. Sprejete so bile nekatere področne strategije (npr. strategija za področje kmetijstva, strategija za področje energetike, strategija za doseganje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva, strategija varstva okolja), ki so nemalokrat tudi v nasprotju druga z drugo in naposled je kar vlada sama sprejela tudi Strategijo vključevanja v EU. Parlament je lahko podal samo nekaj pripomb k tej Strategiji, ne da bi to kakorkoli vplivalo nanjo. Ni pa osnove. Ni torej nikakršnega temeljnega strateškega dokumenta, ki bi začrtal poglavito smer razvoja Slovenije v celovitem pomenu besede in iz katerega bi potem izhajale področne strategije in seveda tudi zunanjepolitična strategija, ki je Slovenija prav tako še nima. Trdim, da takšne strategije ni ravno zato, ker se vlada v bistvu boji razprave o temeljnih ciljih ali nacionalnih interesih slovenske države.

In prav to, da je tako, omogoča, da so nekatera temeljna vprašanja o prihodnosti Slovenije v Strategiji za vključevanje ... odpravljena zelo na hitro in površno, pravzaprav tako, kar je najmanj zavajajoče, kot da je o teh vprašanih razprava že bila opravljena in da so bili dogovori že sprejeti, in to celo s soglasjem. V Strategiji je zapisanih precej apodiktičnih trditev, s katerimi vlada utemeljuje izhodiščno odločitev, da se je potrebno za kakršnokoli ceno in čim prej vključiti v EU, ki pa so lahko tudi zelo vprašljive. Ena takih trditev je med drugimi prav trditev, da je »vključitev Slovenije v Evropsko unijo osnovni pogoj za nadaljnji razvoj, blaginjo in varnost slovenske države in njenih državljanov«. To pomeni, da po mnenju vlade kakršnakoli drugačna možnost niti teoretično ne obstoja. Ja, kaj pa če slučajno Slovenija res ne bo tako kmalu postala članica EU? Ali to pomeni, da resnično ne obstaja nikakršna druga možnost vsaj za to, da si Slovenija sama zagotovi varnost, blaginjo in razvoj? Obstaja namreč tudi možnost, da se stvari v sami EU ne bodo odvijale tako, kot je sedaj predvideno. Ali potem to pomeni, da je Slovenija v tem primeru že obsojena na propad? Izrekanje takšnih tez, ki preprosto ne priznavajo niti možnosti druge resnice, je videti kot nastajanje nekakšne nove velike ideologije, ki prav tako kot nekatere že propadle ideologije pozna samo raj na eni in pekel na drugi strani. Pri čemer ponovno poudarjam, da je glede na sedanje razmere v Evropi in glede na veljavne odločitve in dokumente EU smiselno in normalno, da se Slovenija želi vključiti. Če se bo EU res razvijala tako, kot je predvideno v sedaj veljavnih dokumentih, v katerih je vidna tudi težnja po ohranjanju identitete posameznih držav članic oziroma nacij, je tudi združevanje posameznih politik (gospodarske politike, zunanje politike itd.) sprejemljivo ob predpostavki, da bodo bistvene odločitve sprejemane s soglasjem. Stališče, zapisano v Strategiji, pa je nesprejemljivo, ker priča o čudnem pesimizmu in nezaupanju države vase. Takšno nezaupanje in pesimizem pa lahko delujeta samo skrajno razdiralno, kajti gre za dokument vlade, ki pa v tem dokumentu govori o brezperspektiv-

nosti države, ki ji vlada. Skratka, lahko bi se vprašali, čemu potem ljudje, ki to vlado sestavljajo, sploh želijo biti v vladi, če ne verjamejo v državo, ki ji vladajo?

Iz Strategije je potemtakem videti dvojje: Po eni strani to, da se t.i. »evropska orientacija« slovenske vlade in parlamentarne večine spreminja, kot rečeno, v neke vrste ideologijo, ki vsaj do določene mere spominja na nekoliko bolj vulgarne različice ideologije proletarskega internacionalizma. Zagovorniki ene in druge namreč kot dejstvo predpostavljajo misel o temeljni nezadostnosti nacije in lastne države in se želijo tako rekoč utopiti v neki širši skupnosti, češ da si samo tako lahko zagotovimo varnost, blaginjo in, kar je še podobnih vabljivih iluzij. Za vse skupaj pa je značilen še svojevrsten mazohizem, ki ga je v Strategiji opaziti na več mestih. Strategija namreč uči, da bodo vsi ti veliki cilji, zaradi katerih se Slovenija mora čimprej vključiti v EU, ker bo drugače tako rekoč propadla, v najboljšem primeru pa, kot nekakšna balkanska provinca, živetarila in se v nedogled kobacala iz ene krize v drugo, dosegljivi nekoč v daljni prihodnosti. Pred tem pa bo potrebno preživeti vice odrekanja lastni suverenosti in gospodarskih težav. V Strategiji so zelo poudarjene ugotovitve, da bo vključitev v EU Slovenijo tudi precej stala, npr. zaradi »ukinjanja ali zmanjševanja proizvodnje nekaterih panog, ki bodo v razmerah zaostrene konkurence postale nerentabilne«. Poleg tega Strategija omenja, da je treba med stroške vključevanja vključiti tudi »zmanjšanje proračunskih prihodkov zaradi odprave carin ter povečanje javnih izdatkov«. Iz tega sledi, da bo v prihodnje nemogoče iz proračuna financirati nekatere potrebe in dejavnosti, ki so sedaj financirane iz proračuna, nemara določene socialne pravice ali kulturne dejavnosti ipd. Da ne govorim o tem, da je za Slovence prvi napovedani otipljivi rezultat vključevanja v EU po slovensko obdavčenje knjig, slik, plošč, gledaliških predstav, učbenikov, zdravil itd. Z uvedbo davka na dodano vrednost naj bi ta davek znašal že 8 %.

Ob branju Strategije dobiva bralec vtis, da je način razmišljanja organa, ki je to Strategijo sprejel, zelo podoben načinu razmišljanja slovenske politike v časih Avstro-Ogrske ali kasnejše Jugoslavije, le da je dikcija nekoliko bolj modernistična. Vsebina pa je podobna. Slovenija bo v okviru »majke EU« varna, slovensko gospodarstvo, ki bo preživelo vključitev, bo imelo na voljo velik notranji trg. Slovenski državljani bodo nekoč v prihodnosti celo uživali evropsko blaginjo, poleg tega bomo dokončno ušli iz balkanskega pekla, v zameno za vse to pa se moramo odpovedati iluzijam o lastni suverenosti, zgodbam o nekakšnih nacionalnih interesih in nacionalni identiteti, očitno tudi željam po visoki ravni socialne države, po vsaj relativni gospodarski samostojnosti in še čemu.

Lahko bi rekli, da se s ključnimi opredelitvami, zapisanimi v Strategiji, država, ki jo v tem primeru poseeblja vlada, na nek način odpoveduje naro-

du, četudi je sama nastala prav na osnovi pravice tega naroda do samoodločbe in njegove volje, da to pravico uveljavi. Država zavestno želi videti samo še državljana (obljube o blaginji v prihodnosti) in v Strategiji tudi troši obljube, s katerimi naj bi državljana pridobila na svojo stran. Ob strani pa pušča vprašanje nacionalne pripadnosti tega državljana ali mu celo potihoma dopoveduje, da je to pripadnost najpametneje pozabiti ali jo odriniti v geto folklore, primerne kvečjemu za občasno razvedrilo.

Slovenija po volji lastne vlade ne stopa v pogajanja z EU kot samozavestna in vase prepričana država, ki želi v teh pogajanjih zaščititi in celo uveljaviti lastno nacionalno identiteto in pri tem na neki način ravna celo v nasprotju z deklarirano voljo same EU, ki v bistvu gradi identiteto Evrope kot rezultanto identitet in samozavesti v njej povezanih nacij. Prav v političnem dialogu z ZDA EU ali vsaj posamezne pomembne članice EU vedno znova izpostavljajo to posebnost Evrope.

Nesprejemljivo je, da slovenska vlada ne vidi tako rekoč nikakršne perspektive za Slovenijo, če se Slovenija ne vključi v EU, pri čemer je vizija EU, kakršno očitno goji slovenska vlada, v precejšnji meri drugačna od vizije same EU. Razlog za to drugačnost je posebna slovenska bolezen, ki sem jo označil kot občutje brezperspektivnosti in nesamozavesti, ki veje iz Strategije. Zato je tudi razumljivo, čeprav popolnoma nerazumno, da slovenska vlada očitno sploh ne razmišlja o tem, da bi bilo vendarle potrebno imeti tudi rezervni scenarij, ki bi upošteval možnost, da Slovenija ne bo postala članica EU, pri čemer niti ni pomembno, kaj bi lahko to preprečilo. Šele zavestno upoštevanje te možnosti in ustrezna strategija razvoja, ki bi upoštevala tudi to možnost, bi v resnici zagotovila Sloveniji ustrezne podlage za pogajanja o vključitvi v EU. Zagotovila pa bi ji tudi to, da bi Slovenija naposled lahko postala članica EU ne kot »mala« ali »manjša« nacija, temveč kot samozavestna in enakopravna država.

Kot je bila poprej naloga naroda, da vzpostavi državo, je naloga države zdaj to, da zagotavlja pogoje za obstoj naroda in za razvoj njegove samozavesti in ohranjanje identitete. Slovenska država pa trenutno ravna skoraj ravno nasprotno. Razmisleki o tem, da nacionalna država izgublja svoj pomen, so kot teoretično spoznanje gotovo pomembni tudi za aktualno politiko in so v bistvu zapisani tudi v temeljne določbe ustave, v katerih je država opisana kot »država vseh svojih državljanek in državljanov«. Toda nesmiselno bi bilo, če bi iz teh določb izvajali sklep, da se država lahko odpove svoji dolžnosti, da omogoča svojim državljanom nemoteno in svobodno uveljavljanje nacionalne pripadnosti in da lahko tako rekoč sama poskrbi tudi za nekakšno razvrednotenje nacije in nacionalnih interesov.

Ob doslej povedanem je potrebno posebej poudariti, kako nedopustno je, da Vlada RS kot edino res pomembno področje, o katerem je v zvezi z

vključevanjem potrebno razmišljati, vsiljuje področje gospodarstva in gospodarske politike v širšem pomenu besede (vključno z denarno, fiskalno itd. politiko) in deloma še področje varnosti in delovanja države (uprave, pravosodja), vsa druga področja pa po njeni volji ostajajo zanemarjena. Ko je na neki konferenci z uradniki in strokovnjaki iz EU to omenil nek študent FDV, so ga slovenski strokovnjaki zelo na kratko odpravili, da je EU predvsem gospodarska povezava ipd., neki diplomat, ki je prišel na konferenco kot predstavnik EU, pa je soglašal z njim in pripomnil, da je to vsekakor velika napaka.